2027 NLS Kongresi Temasının Sunumu

Düşlemsel Senaryolar

Éric Zuliani

Önümüzdeki seneyi *Düşlemsel Senaryoları* incelemekle geçirmeyi öneriyorum.

Bu alanımızda paradoksal bir pozisyon işgal eden düşleme dair klinik bir yaklaşım: gerek analitik deneyimin güzergâhında olsun gerek etkinliklerimizde bunu oldukça az mevzubahis ediyoruz — ancak belirtmekte fayda var ki *La Cause du Désir*'in yakın tarihli bir sayısı 'Fantasme' başlığını taşıyor. Eğer analizin sonunda düşlemi kat etmek (*traverser*)[1] oldukça önemli bir yer kaplıyorsa, analitik çalışmanın güzergâhında nasıl bir şekilde sunuyor kendisini ve de işlevi nedir?

Düşlemin hepimizin bildiği $ <> *a* formülünden değil de aksine, analizde ve uygarlıkta düşlemsel senaryoların incelenmesinden başlayacağız. Bu bize bilinçdışının öznesinin *a nesnesi* ile ilişkisini daha iyi bilmemize imkan sağlayacak.

Gösteren Yapısında İşleve Giren bir İmge

Senaryo, sinematografik anlamda, yazılı ve detaylı bir çerçeve, filmin öncesinde kurulmuş, filme montajdan önce yapısını verecek olan veren bir dökümdür. Düşlemsel senaryo basitçe imgeleme ait değildir. Lacan'ın « Tedavinin Yönü » metninde tanımladığı gibi düşlem

[1] Düşlemin kurulumunu ifade eden t*raverser* fiilini burada *kat etmek* olarak çevirmeyi tercih ettik; ancak kelimenin Fransızca anlamı çok daha zengin — baştan aşağı kat etmek fikrinin yanında, ormanın içerisinde oluşmuş bir patika, çapanın hattını kesmek, bir yerden bir yere, örneğin karşıdan karşıya, geçiş, delip içinden geçmek, geçiş-kat ediş içerisinde olmak ve de bütün bunların yanında bir de engel aşmak anlamının olduğunu belirtmek isteriz. Zuliani'nin hemen hemen bütün bu anlamları duyarak düşlemle ilgili bir argüman kurduğunu ekleyerek elinizdeki metni keyifle okumanızı dileriz. Sanem Güvenç, Ceylin Özcan, Baturalp Aslan.

« gösteren yapısında işleve giren bir imgedir. »[2] İmgesel kurgulanımlar içerisinde bununla kerterizimizi buluruz; aynı Küçük Hans'ınkiler gibi.

Dolayısıyla, Jacques-Alain Miller'in *Düşlemin Mantığı* seminerinin yayınlanması vesilesiyle not ettiği gibi düşlemi ilk olarak zaman zaman teselli veren bir gündüz düşü, yalnız başına bir düş, ikinci olarak da « yine yalnız başına, ama bir jouissance kaynağı » olarak anlayabiliriz.[3] Burada imge, kelime, cümle ve senaryo öznenin tasarrufundadır ve mastürbasyonu desteklerler. Freud cinsel bir eylem olarak mastürbasyona özel bir önem atfetmiştir ama mastürbasyon pornografinin vuku bulmasıyla birlikte değişmektedir. J.-A. Miller [düşleme] üçüncü bir anlam atfeder ki bu « daha karmaşıktır: bilinçdışı düşlem, yani öznenin zihin dünyasının tümü için bir çerçeve sağlayan ve tedavinin güzergâhında açığa çıkan *temel düşlem* (*fantasme fondamental*). »[4] Yalnız başına deneyimlendikleri için bu düşlemsel senaryolarının analizde ifade edilmeleri zordur ve özne daha ziyade semptomlarından bahsetme yanlısıdır. Düşlemin analizin güzergâhında kendisini açığa çıkarması onun yalnızca bir söz ya da o sözün yorumu olmadığına işaret eder: Freud için [düşlem] kurulur.

Düşlemle ilgilenmek, S1 —> S2 gösteren algoritmasının ötesinde, $ <> *a* formülüyle ifade edilene ışık tutmaktır.

Düşlemsel senaryoların uzamı

J.-A. Miller'in son AMP Kongresinde bizlere hatırlattığı gibi düşlemin hafif bir parıltısını özne bize danışmaya gelir gelmez görebiliriz. Neden? Çünkü düşleme ait bir şey sarsılmıştır ve bu nedenden dolayı özne bir yorum ister. Düşlemsel senaryonun uzamıyla ne kastedildiğine bir göz atmak için örnek olarak Sıçan Adamın tedavisinin ilk evrelerini alalım.

---

[2] Lacan J., « La direction de la cure et les principes de son pouvoir », *Écrits*, Paris, Seuil, 1966, s. 637.

[3] Miller, J.-A., "Propos sur *La Logique du fantasme*," *La Cause du désir*, No. 114, Haziran 2023, s. 69.

[4] A.g.e.

Sıçan Adam ilk önce sapkın vurguları olan bir ilksel senaryoya yakalanır — kendisi üzerinde güçlü bir etki yaratan sıçan işkencesine. İkinci ve yine düşlemsel başka bir senaryo geri ödenemeyecek olan bir borcun labirentvari dolaşımıdır. Üçüncü ve sonuncu [düşlemsel senaryo] ise aktarımın sahnesinde oynanır ve Freud burada acımasız kaptan rolündedir.

Dolayısıyla bunun *bilinçdışının cinsel gerçekliğinin harekete geçmesi* olduğunu söyleyebiliriz. Freud buna özellikle dikkat kesilmişti; Sıçan Adam'la ilgili olarak şunu not etti: « ancak aktarımın sancılı yolunda babasıyla olan ilişkisinin bilinçdışı bir önermeye ihtiyacı olduğu kanısına ulaşabildi, » özellikle de başta nefret olmak üzere duygular söz konusu olduğunda.[5] Tam da Freud bunu not ettiği için Lacan şunu söyleyebilmiştir: « hastaya kök düşleminde eşlik etmek ona herhangi bir şey öğretmek değildir; aksine, onun nasıl yaptığını öğrenmektir. Öznenin bölünmesiyle olan ilişkisinde *a* nesnesi mevzubahis olduğunda, hastanın kendisi nasıl yapılacağını (*savoir y faire*) bilendir; bu noktada biz, bunu destekleyebildiğimiz ölçüde, bu [hareketin] sonucunun yerinde bulunuruz. »[6]

Göz ucuyla görülen and ve ima edilen

Keşfinin başından itibaren Freud cinsellikle ilgili semptomlara ilgilendi; bunu yaparken de düşlemin cinselliğin dayanağı olarak hizmet ettiğini göz ardı etmedi. *Fliess'e Mektuplar*'ında bu senaryoları rüyalara göre inceledi, onları çocukluk kaynaklarına kadar takip etti ve de hem nevroz hem de paranoyanın içerisine yerleştirdi.

---

[5] Freud S., « Remarques sur un cas de névrose obsessionnelle (L'Homme aux rats) », *Cinq Psychanalyses*, Paris, PUF, 1985, s. 235.

[6] Lacan J., *Le Séminaire,* livre XII*, Problèmes cruciaux pour la psychanalyse*, J.-A. Miller tarafından hazırlanan metin, Paris, Seuil, 2025, s. 297.

Önemli olan şey, [Freud'un] bunları arzuyla ilişkilendirmiş olması; gerçeklikle değil. *Neurotica*'sını terketmesiyle birlikte düşleme etkin gerçeklik alanında merkezi bir yer verir: psişik gerçeklik düşlem ve olayın birbirleriyle örüldükleri noktada belirleyici etken olur.[7]

Düşlemin çocukluk kökleriyle ilgili olarak Freud duyulan ve görülenin bunların yapılanmasında önemini vurgular ve bu şekilde de burada etkin olan iki dürtü nesnesini, ses ve bakış, öngörür. Daha da net söylemek gerekirse, bu düşlemsel senaryolar ima edileni (*sous-entendu*) ve göz ucuyla görüleni (*entrevu*) ihtiva ederler. Bu demektir ki, fetişizmde ya da ilkel sahnede olduğu gibi görüleni veya duyulanı kat eden aşan bir şey vardır. Bu düşlemsel oluşumlar öznenin zihinsel hayatında sabit kalırlar ve analitik seansta ortaya çıkabilmek için mücadele ederler. Dolayısıyla düşleme ilgi göstermek dikkatimizi, klinik pratiği şekillendiren şeyin, yani semptomun dışarısına doğru genişletmektir. Semptoma düşlemsel senaryoların özdeşleşmelerini ilave etmek dürtünün tatmini söz konusu olduğu noktada bizi düşlem ve semptomun birbirleriyle bağlandıkları noktalara götürecektir. Tam da bu yüzden J.-A. Miller'in Lacancı Oryantasyon'da verdiği dersinin ismi « Semptomdan Düşleme Gidiş ve Geri Dönüş »tür.[8]

Ötekini Arzusunun Deneyimlenmesi

Düşlem bizi gerçeklik sorusundan ziyade onun içerisinde ne tezahür edebilir sorusunu sunar: Ötekinin arzusu ya da hatta Ötekinin jouissance'ının istenci. İşte fobiğin kaygısı, histeriğin kaçışı ya da obsesyonelin arzu-öldürenliği bu öte yapıya işaret eder, ki nevrozlu kendini bundan korumaya çalışır, yani Öteki'nin arzusunun yapısından. Ötekinin arzusu öznenin kendisini türlü çeşitli düşlemsel senaryolarla koruduğu bir deneyimdir.[9] Histerik Ötekinin arzusuna yanıt verebilecek üçüncü bir şahıs sunar ve bu yolla da kendisinin tatmin olmayan

---

[7] Cf. Miller J.-A., « Le Séminaire de Barcelone sur Die Wege der Symptombildung », Le Symptôme-charlatan, Paris, Seuil, 1998. (İngilizce çevirisini London Society websitesinin Library bölümü altında bulabilirsiniz: burada.)

[8] Miller J.-A., "L'orientation lacanienne. Du symptôme au fantasme et retour"; Psikanaliz Bölümü çerçevesinde verilen öğretim, Paris Üniversitesi 8, 1982-83, yayınlanmamış "Symptôme – Fantasme," *La Cause du désir*, No. 114, age., s. 72.

[9] Lacan J., « La signification du phallus », *Écrits*, age, s. 693.

arzusundan jouissance devşirir. Obsesyonel talep eden ve arzulayan Ötekine kendi imkansız ve dolayısıyla tutuk arzusunun gösterisini sunar.

Peki düşlem eril ve dişil olarak nasıl uyarlanır? Bu soru aşk ve sevgi yaşamına kapı açar ki fallus bu noktada cinsiyetler komedisine içkin pantomimin ölçüsünün ritmini tutar.

VI. Seminer bu seneki çalışmamızda önemli bir kilometre taşı olacak. J.-A. Miller'e göre Lacan ilk olarak orada düşlemin mantığını üretir: « Daha sonradan *Düşlemin Mantığı* başlığını taşıyan XIV. Seminer gelecek. Bu ikinci düşlemin mantığı Lacan'ın XI. Seminerinde üzerine yorum yaptığı *Bilinçdışının Konumu* makalesine sırtını yaslayacak. »[10]

VI. Seminer'de düşlem özne ve nesneyi birleştiren neyse onu merkezine aldığı için *temel düşlem* olarak ifade edilir; nesne arzu nesnesidir, henüz dürtü nesnesi olmamıştır. Ötekinin arzusu Öteki değildir, Ötekinin eksiğidir (*lack / manque*) ki özne ona nesne ile karşılık verir. Ötekinin bu arzusunun nevroz, psikoz ve sapkınlık şeklinde ortaya çıkarttığı karşılıkların da ötesinde, analist arzusunun işlevinin tedavinin yönlenmesindeki önemini de kavrayabiliyoruz. Bunu J.-A. Miller'in sunduğu tipik bir klinik sekansla tasvir edelim: semptomla ilgili tedavi yönünde herhangi bir kazanım, aynı zamanda Ötekinin arzusunun özne için belirdiği noktada düşsel bir tezahürü de kapsayacaktır.[11] Bu döngü, tam da bu hareketiyle, öznenin çıkmaz noktasına (*point d'impasse*) bir geri dönüşü ve de o noktadan bir geçit bulunana kadar analistin arzusunun oynadığı işleve işaret etmez mi?

Başka yerde olduğu gibi bu seminerde de Lacan, arzunun patikalarının sapkın olduğundan yola çıkarak, düşlemin sapkınlığa göre diferansiyel kliniğini geliştirir; burada ya nesne aranır ya da özne ve onun bölünmüşlüğü hedef alınır. « Sade'ın budvarı »na[12] girmek hem

---

[10] Miller J.-A., « Une introduction à la lecture du Séminaire VI, *Le désir et son interprétation*," *La Cause du désir*, No. 86, Mart 2014, s. 63.

[11] Miller J.-A., "Symptôme – Fantasme," *age,* s. 75.

[12] Lacan J., « Kant avec Sade », Écrits, *age*., s. 765.

Freud tarafından takdim edilen etik devrimin jouissance'la okunmasına, hem de düşlemin diferansiyel kliniğine ışık tutacak ve her ikisi de Lacan'ın « düşüncesinin ihtimamı yaşamının mantığıyla birleştiği ölçüde Sade düşlemi tarafından aldatılmamıştı » vurgusuyla açıklığa kavuşacak.[13]

Gerçeğin yerinde düşlem

Gerçekle ilgili olarak düşlem paradoksal bir konum işgal eder. Lacan bunu düşlemden bir ekran olarak bahsettiği noktada söyler: « Düşlemin alanı gerçekle ilişkisi ile işlevseldir. Gerçek düşlemi destekler; düşlem gerçeği korur. »[14] Lacan « gerçekten korur » demiyor, çünkü düşlem gerçeğe erişimi hem kapıyor hem açıyor; burada mevzubahis olan dürtü nesnesi. XIII'üncü Seminerde Lacan ressam Magritte'e atıfta bulunur ve de pencere içerisinde bir resim bulunan bir dizi resmine dikkat çeker: « Düşlemde neyin mevzubahis olduğunu açıklamak için bu imgeye başvurdum. »[15] Neden? Çünkü düşlem bir pencere olduğu kadar bir çerçevedir de ve (de) Kurt Adam vakası bunun çarpıcı bir örneğidir.

Yaşamı boyunca kurtların rüyası üç farklı şekilde geri döner; ancak her seferinde hep hem çerçeve hem de pencere olarak bu ikili boyutunda. Penceredeki resim bazen gerçekten koruyor bazen de korumuyor; korumadığı zaman kötücül bir irade orada belirliveriyor. Öncelikle çocukluğunun ilk rüyası var. Bu rüyada yalnızca katatonik bir imge, ki öznenin kendi katatonisidir bu, çifte bir çerçeveyle -resim ve pencere- kaygının sinyalini verdiği tehditkâr bir varlık olarak sabitler. Daha sonradan, Ruth Mack Brunswick ile tedavisinin başında, bir paranoya episodu sırasında özne gri kurtların kendisini tehdit ettiği bir başka rüya anlatıyor. Aralarında bir duvar var, ama duvar her an aşılabilir. Tedavinin sonunda ise Brunswick Kurt Adam'ın

---

[13] *Age*, s. 656.

[14] Lacan J., *Le Séminaire, livre XI, Les Quatre Concepts fondamentaux de la psychanalyse*, J.-A. Miller tarafından hazırlanan metin, Paris, Seuil, 1973, s. 41.

[15] Lacan J.*, Le Séminaire*, *livre XIII*, *L'Objet de la psychanalyse*, J.-A. Miller tarafından hazırlanan metin, Paris, Seuil, s. 337.

öznelliğinin dengelendiğini not ediyor ki bu yine bir rüya tarafından işaretleniyor: Kurt Adam bir pencereden kurtsuz sakin bir peyzaj görüyor ve bunu resmetmek istiyor.

Düşlem, gündüz düşünden öznenin bütün hayatını düzenleyen aksiyoma kadar, bundan alabileceği tatmini de içerisine katarak — ki bu tatmin bazen hayat eşinden alabileceğinden daha da fazla olabilir — paradigmasını Freud tarafından izole edilen *Bir Çocuk Dövülüyor*'da bulur. Freud baba sevgisinin kilitlediği Ödipal eklemlenmeyi ortaya serer, cümle olarak algıladığı ele aldığı bu şeyin gramerinin eskizini yapar ve de oradan da mazoşizme varır. Lacan bu düşleme birçok sefer atıfta bulunacaktır. Bu atıfların her birini, öznedeki, bu düşlemi itiraf etmeyi güçleştiren utanç hissini göz ardı etmeden incelemeliyiz. Bugün, yaygınlaşmış utanmazlık çağında, durum nasıldır?

Dünyada Düşlemler

VI'ıncı Seminerin en sonunda Lacan'ın yüceltme üzerine olan sözleri bizi sanatın düşleme ne borçlu olduğu konusunu keşfetmeye doğru yönlendirecek. Lacan yüceltmeyi şöyle tanımlıyor, « dürtünün saf bir gösterge oyununa indirgenebileceği yerde … arzunun içerisine doğru aktığı formun ta kendisi … Yüceltme … arzu ve harfin eşitlenmesidir … Bu şekilde mantıksal özne düzleminde yaratıcı iş olan her şeyin sözün alanında kurulduğu ve oluştuğu noktaya yerleşmiştir. Bu zeminde kültürel etkinlikler … toplumun içerisine öyle veya böyle yerleşirler — olabilecek bütün etkileri ve riskleriyle birlikte, daha önceden yerleşmiş halihazır fikirleri ve inançları yeniden düzenlemesi dahil. »[16]

Başka bir araştırma alanı toplumsal örf ve adetlere, var olmayan cinsel ilişki (*du rapport sexuel qu'il n'y a pas*) nedeniyle var olan jouissance biçimlerine açılıyor. Tüm düşlemler bunu telafi ederler. Dolayısıyla J.-A. Miller der ki, « cinsel normlar yoktur, yalnızca toplumsal normlar vardır. » Ancak « nerede toplumsal normlar varsa orada karşı-toplumsal normlar yani

[16] Lacan J., *Le Séminaire, livre VI, Le Désir et son interprétation*, J.-A. Miller tarafından hazırlanan metin, Paris, Seuil, 2013, s. 571.

normun-dışında-yer alan-normlar da vardır ve bunların hepsi aynı sisteme dahil olurlar. »[17] Bu « jouissance'ımızın » toplumsal alan içerisinde « yoldan çıkmasını »[18] incelemek için önemli bir nokta çünkü kolektif düşlemler tam da bu noktaya karşılık veriyorlar: , « Ötekinin beden » olduğu noktadaki bu çılgın (bir) kimlik arayışına.[19] Lacan aynı bölümde « *bilinçdışı siyasettir* » fikrini ortaya atıyor ve de ekliyor, « insanları birbirine bağlayan, birbirine düşüren, açıklamaya çalıştığımız mantık düşlemin mantığıdır. »[20]

Lacan hangi siyasetten bahsediyor? Düşlemin aksine analiz sonunda kat edilemeyecek olan semptomun siyasetinden. Düşlemi kat etmek, onun da ötesinde, semptomun kalıntılarıyla ne-yapılacağını-bilmek (*savoir y faire avec*): analizin sonu, J.-A. Miller'in yakın zamanda dile getirdiği « okul derdi » bu ne-yapılacağını-bilmek, bu *sinthome*, Ekolün hizmetine nasıl sunulabilir sorusu ile düğümlenmez mi?

Çeviren: Sanem Güvenç; İkinci Okuma: Baturalp Alsan;
Ceylin Özcan'a teşekkürler ile

---

[17] Miller J.-A., "Propos sur la logique du fantasme," *La Cause du désir*, age, s. 70-71.

[18] Lacan J., « Télévision », *Autres écrits*, Paris, Seuil, 2001, s. 534.

[19] Lacan J., *Le Séminaire, livre XIV, La Logique du fantasme*, J.-A. Miller tarafından hazırlanan metin, Paris, Seuil & Champ freudien Éd., s. 311.

[20] *Age*., p. 250.